

Výzkum volatility a proměny stranického spektra ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010

Jakub Šedo¹

Tento text byl zpracován v rámci projektu Grantové agentury České republiky *Volební systémy a jejich vliv na stabilitu stranických systémů* (kód GAČR 407/08/P632).

Abstract: *Volatility Research and Party System Changes in the 2010 Czech Elections to the Chamber of Deputies.*

The paper deals with the volatility scores in the Chamber of Deputies elections in the Czech Republic, calculated both for the national and regional (e.g. level of the electoral constituencies) levels. The main aim of the paper is to identify the link between gains and losses of the parties in the respective region with the volatility in this region. In case of the change of volatility calculated for the 2010 and 2006 elections, a distinctive increase of volatility is identified, although the comparison shows that the increase in volatility occurred mostly in the same regions in both elections. Volatility on the regional level is strongly connected to the losses of the parties which formed the previous government (in office 2006–2009) and to the gains of the strongest new party, TOP09. Also, three comparative calculations of volatility have been made with respect to the presence of “other” parties. We then suggest it would be a mistake to calculate volatility while omitting the category of “other” parties in the numerator, without also removing it from the denominator. In case of the remaining two types of calculation (“other” parties calculated as one bloc, and “other” parties omitted both in both the numerator and the denominator), further analyses might be required.

Key words: *Chamber of Deputies, Czech Republic, Party System, Pedersen Index, Volatility.*

Úvod

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2010 přinesly i při velmi povrchním pohledu značnou proměnu systému politických stran. Navíc se tak stalo v podmínkách země, která byla již delší dobu považována z hlediska stranického systému za jednu nejstabilnějších v areálu středovýchodní (postkomunistické) Evropy (viz např. Birch 2003: 124; Pšejta 2005: 133-134, 154; Šedo 2007: 323). Platí to, ať již uvažujeme o délce období, po které měla tato stabilita trvat, nebo rozsahu změn, které se v tomto stabilním období udály.

¹ Kontakt: Institut pro srovnávací politologický výzkum, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: sedo@fss.muni.cz. Text je upravenou verzí příspěvku předneseného dne 21. října 2010 v Olomouci na konferenci *Volíči a volby 2010*, kterou pořádala Katedra politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého.

Cílem tohoto textu je jednoduché zmapování hlavních proměn na úrovni volebních obvodů (které jsou tvořeny čtrnácti samosprávnými kraji) ve stranickém spektru ve srovnání voleb v roce 2010 s volbami v roce 2006 a poté u voleb v roce 2010 zjištění, jak tyto změny souvisely s proměnami podpory politických stran. Text by mohl být určitou základnou pro podrobnější studie, a to jak zaměřené na práci s agregovanými daty, ale pro více územních jednotek, tak pro práce, které by využívaly individuálních dat o změnách preferencí voličů. Rozhodně si ale neklade nárok na vyčerpávající odpovědi, pro které by bylo nutné operovat s výrazně podrobnější datovouází.

Dílčí cíle práce a použité metody

Většina dílčích cílů práce úzce souvisí s tématem voleb v roce 2010 a s nimi souvisejících změn ve stranickém systému, přesto na úvod bude vhodné vysvětlit jediný dílčí cíl, který se vlastnímu tématu textu vzdaluje. Souvisí s problémy při využití Pedersenova indexu volatility, který je používán jako standardní nástroj pro měření změn v (agregované) podpoře politických stran.

Klasické vyjádření Pedersenova indexu je (Bartolini, Mair 1990: 20-21; Novák, Lebeda 2004: 416):

$$V = \frac{1}{2} \sum |p_{it} - p_{it-1}|,$$

kde p_{it} představuje zisk politické strany ve volbách t a p_{it-1} zisk téže strany ve volbách předcházejících. Index dosahuje hodnot od 0 (všechny strany měly v obou volbách stejnou podporu) po 100 (podporu získaly pouze nové strany).² Problém ve výpočtu představuje (a) případná přítomnost „ostatních“ stran, tj. takových, které nejsou badateli známy svým jménem, a (b) odlišení „stávajících“ a „nových“ stran.³ V této souvislosti je ještě možné dodat

² Jedná se o změny podpory v agregovaných hodnotách, tj. index není schopen zachytit všechny individuální přesuny preferencí. Index by tedy dosáhl nulové hodnoty v případě, kdy by si např. dvě strany s 50% ziskem „vyměnily“ všechny své voliče. Měřeno individuálně, každý volič podpořil jinou stranu, než v minulých volbách. V agregovaných hodnotách ale byly obě strany podpořeny stejně, a proto $V = 0$.

³ Řekněme, že ve volbách t získaly strana A a strana B po 40 % hlasů a strana C 20 % hlasů. Ve volbách $t-1$ byla podpora stran A a B stejná, ovšem strana C se voleb neúčastnila, místo toho získala 20 % hlasů strana D. V tomto případě tedy $V = 20$, což je relativně vysoká hodnota – např. Bartolini a Mair (1990: 70) pro období let 1886–1985 uvádějí průměrnou volatilitu v západní Evropě $V = 8,6$, přičemž jen v šestnácti volebních soutěžích za celé období byla $V > 20$. Ovšem pokud bychom stranu D brali jako totožnou se stranou C (důvody mohou být různé – stejné stranické vedení, minimální rozdíly v programech, velmi podobný název apod.), v tom případě $V = 0$.

i určité propojení obou problémů. Zatímco drobné nuance v názvech relevantních stran se obvykle dají snadno dohledat (v primárních zdrojích či sekundární literatuře) i u zemí, kterými se badatel nezabývá do nejmenších podrobností, proměny často pestrého spektra miniaturních stran (které tvoří hlavní zdroj kategorie „ostatní“) jsou někdy nedohledatelné. Příklad České republiky umožňuje pokusit se porovnat tři řešení problému „ostatních“ stran. Vzhledem k celkem dobře dostupným informacím o vazbách jednotlivých stran bude možné na úrovni jednotlivých krajů identifikovat přesnou výši volatility. S ní budou posléze porovnány tři metody, kterými může být řešen problém kategorie „ostatní“ ve výzkumu. Pro potřebu testování bude vytvořena kategorie „ostatní“, která bude zahrnovat všechny subjekty, které ani v jedné z dvojice voleb 2010 a 2006 nezískaly alespoň 3 % hlasů celostátně. Volatilita bude posléze spočítána třemi způsoby:

1. podle klasického vzorce, kdy blok „ostatních“ stran bude vystupovat jako jeden subjekt – tento postup je ve výzkumech stability stranických systémů pomocí volatility jednoznačně převažující (viz např. Bartolini, Mair 1990);
2. podle téhož vzorce, ve kterém ale bude tento blok z výpočtu vyřazen v čitateli (ve jmenovateli zůstane zachován dělitel 2);
3. podle adaptovaného vzorce Sarah Birch (2003: 121-124), kdy vedle vyřazení „ostatních“ stran z čitatele bude snížena i hodnota jmenovatele.⁴

Cílem bude zjištění, který z těchto výpočtů vede k hodnotám, jež jsou nejbližší volatilítě počítané se zastoupením všech subjektů ve výpočtu. Pokud by druhý nebo třetí výpočet dával vždy bližší hodnoty než výpočet první (nejobvyklejší), bylo by užitečné v podrobnějším výzkumu ověřit, jestli tento výpočet není vhodnější než prosté zahrnutí „ostatních“ stran jako jednoho subjektu. Naopak za problematický bude považován nejenom příklad, kdy daný výpočet bude produkovat větší odchylku ve všech případech, ale také pokud se tak stane více než jednou (jeden případ lze považovat za přijatelnou výjimku) – v tom případě by totiž mohlo platit, že výpočet vede k matoucím údajům, které mohou volatilitu jak navyšovat, tak snižovat proti nejužívanější variantě, což je velmi nevhodné pro orientaci ve výsledcích výzkumu.

Ostatní cíle jsou již plně spojeny s vlastním tématem práce. Ve velké většině vycházejí z výpočtu volatility pro volby v roce 2010 (tj. rozdílu v podpoře stran ve volbách v roce 2010 a ve volbách v roce 2006) a jejího porovnání s různými daty. Vzhledem k nízkému počtu případů (čtrnáct krajů) není možné zcela se spolehnout na nejtypičtější výzkum, který by operoval

⁴ S. Birch (2003: 123) počítá volatilitu dle vzorce $V_b = \sum |c_{it} - c_{it-1}| / \sum c_{it} + \sum c_{it-1}$, kde c je podíl hlasů pouze stran, které se účastnily voleb t i $t-1$. Naše adaptace počítá s tím, že místo podílů hlasů stran, které se účastnily voleb t i $t-1$, jsou zahrnuty podíly hlasů stran, které do modelového výpočtu vstupují jako „známé“.

s hodnotou Pearsonova korelačního koeficientu (jeho výsledky jako ilustrativní jsou uváděny jen v poznámkách), u něhož by bylo vhodné operovat s volatilitou na úrovni více jednotek (alespoň bývalých okresů). Hlavním zdrojem informací tak bude poněkud primitivní porovnání krajů vykazujících nad- a podprůměrnou volatilitu s kraji, jež vykazují nad- či podprůměrnou hodnotu u sledované proměnné, a rovněž sledování směrnice trendu závislosti obou hodnot. Veškerá data týkající se podpory stran, která jsou pro daný výpočet nutná, jsou získávána z volebního serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz), v podobě upravené autorem. Server totiž při zaokrouhlování na dvě desetinná místa systematicky zaokrouhluje k nižší hodnotě, což v důsledku vede k situaci, kdy součet podpory jednotlivých stran v jednotlivých krajích je v řádu desetin procenta vzdálen od 100 %. Proto byla data přepočítána na běžné zaokrouhlení na dvě desetinná místa a součet hlasů pro všechny strany se tak liší v řádu setin procenta.

S volatilitou na úrovni krajů budou postupně porovnány:

1. volatilita na úrovni krajů pro volby v roce 2006 (tj. jak se proměnila podpora stran v roce 2006 proti volbám v roce 2002) – cílem bude jednak zjistit přesnější vyjádření míry změn ve voličském chování ve volbách v roce 2010 proti změnám v roce 2006 a také zjistit, zda a jak se proměnil okruh nadprůměrně volatilních krajů;
2. změna v podpoře (ve smyslu udržení podpory v rovině agregovaných dat)⁵ stran, které byly v letech 2006–2009 ve vládě a které byly ve stejném období v opozici⁶ – z výpočtu by mělo

⁵ Změny v podpoře dle Pedersenova indexu vycházejí z rozdílu v % hlasů získaných ve volbách t a ve volbách $t-1$ ($v_t - v_{t-1}$). Tato logika by ale mohla být zkreslující u stran s nehomogenním rozložením podpory v regionu, neboť (hrubě zjednodušeně řečeno) v některých regionech by potenciálně nemohly za žádných okolností ztratit tolik hlasů jako v jiných (např. podpora SZ mohla v Praze poklesnout i o 9 p.b., zatímco v ostatních krajích by stejný pokles vedl k situaci, že strana by získala záporný podíl hlasů). Proto budeme změnu v podpoře sledovat ve smyslu udržení agregované podpory, $v_t/v_{t-1} \times 100$, tj. jaký podíl voličů opakoval svou podporu vládním (opozičním) stranám i v roce 2010. Za důležité přitom považujeme upozornit na fakt, že se jedná o agregovanou hodnotu, tj. pokud někde vyjde podíl uchované podpory 40 %, ještě to neznamená, že právě 40 % voličů hlasovalo opět pro bývalé vládní (opoziční) strany. Tyto strany totiž mohly přitáhnout jiné voliče a jimi částečně nahradit výpadek vlastních voličů. Údaj pouze říká, že podpora vládních (opozičních) stran v daném kraji dosáhla 40% podpory v roce 2006.

⁶ Rozdělení stran do bloků, které se více než rok před volbami rozvolnily, je sporným krokem. Fischerova vláda, která byla původně zamýšlena jako přechodná, byla podpořena oběma velkými stranami a SZ (dále pak také odpadlíky z KDU-ČSL, kteří přecházeli k TOP09), tj. mimo vládu byla jedna ze stran bývalé Topolánkovy vlády KDU-ČSL a trvale opoziční KSČM. Navíc SZ později své nominanty z vlády stáhla (ke kontextu viz Balík 2010; Havlík 2010). Na druhou stranu a na podporu dělení v rámci výzkumu lze uvést, že přes spolupráci na Fischerově vládě se ODS a ČSSD stále chápaly jako rivalové (jak ve svých kampaních, tak velmi pravděpodobně u většiny

být jasněji patrné, od kterého bloku se voliči více odkláněli (a tím i přispívali k volatilitě) a rovněž u kterého z bloků je užší vazba na volatilitu na úrovni krajů;

3. přesun voličů k „novým“ stranám – jelikož ve volbách se prosadily dvě nové strany (TOP09 a VV) a navíc dalším dvěma subjektům byly dávány určité šance na úspěch, budeme rovněž sledovat, jak volatilita na úrovni krajů kopíruje podporu těchto stran. Z logiky věci by měla nejvíce souviset s podporou TOP09 (která k volatilitě z těchto stran přispěla největším dílem), ovšem součet zisků ostatních sledovaných stran teoreticky může vliv TOP09 na volatilitu jak posilovat, tak oslabovat až vyvažovat. V tomto případě bude počítán nárůst podpory dle logiky Pedersenova indexu, neboť u většiny subjektů byl podíl hlasů ve volbách 2006 nulový. Strany budou rozděleny do tří skupin:
 - a) TOP09;
 - b) VV;
 - c) SPOZ a SUV – s ohledem na vazbu SUV na SZR, která kandidovala v roce 2006, nebude jako výchozí hodnota podpory v roce 2006 bráno 0 % hlasů, ale podíl hlasů získaných SZR na úrovni daných krajů.

Vhodné výpočty volatility

Pro výzkum využívající Pedersenův index je klíčová korektní identifikace vazby stran účastnících se voleb $t-1$ a t , tj. v případě části výzkumu zaměřené na vhodnost jednotlivých výpočtů volatility z hlediska kategorie „ostatní“ voleb 2002 a 2006 a voleb 2006 a 2010. Naše řešení jednotlivých vazeb shrnují tabulka č. 1a a tabulka č. 1b. Identifikace propojení jednotlivých kandidujících stran nebyla vždy snadná a nesporná. Problémem byla především kandidatura jednotlivých osobností jedné strany na kandidátní listině jiné strany, kterou jsme se rozhodli nepovažovat za vazbu mezi volbami t a $t-1$, pokud se neprojevila na názvu kandidujícího subjektu.⁷ Podobně jsme postupovali v případě poněkud nepřehledných volnějších vazeb mezi různými, z hlediska výsledků na celostátní úrovni marginálními, „nezávislými“, krajně pravicovými či jinými uskupeními, kdy se aktivisté jedné strany více či méně podílejí na založení či aktivitách jiného subjektu.

voličů) a u ostatních parlamentních stran nedošlo k jejich přechodu k druhému bloku (viz Havlík 2010; Matušková 2010).

⁷ V jediném případě se toto rozhodnutí dotklo parlamentní strany – existuje určitá vazba (nejen v rovině zapojení bývalých členů již existující strany) mezi SNK-ED a VV (viz Havlík 2010: 31), ale výsledek SNK-ED v roce 2006 nebyl odečítán od výsledku VV v roce 2010.

Tabulka č. 1a. Vzájemné propojení kandidátních listin ve výzkumu (volby 2006 a 2010)

Volby 2010	Volby 2006
Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)	Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)
Občanská demokratická strana (ODS)	Občanská demokratická strana (ODS)
Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)	Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)
Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL)	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL)
Suverenita-blok Jany Bobošíkové (SUV)	Strana zdravého rozumu (SZR)
Strana zelených (SZ)	Strana zelených (SZ)
Pravý blok... (PB)	Pravý blok... (PB)
Moravané (M)	Moravané (M)
Koruna česká (KČ)	Koruna česká (KČ)
Česká strana národně socialistická (ČSNS2005)	Česká strana národně socialistická (ČSNS2005)
Humanistická strana (HS)	Humanistická strana (HS)
Liberálové.CZ (LCZ)	Liberální reformní strana (LiRA)
TOP09	x
Věci veřejné (VV)	x
Strana práv občanů Zemanovci (SPOZ)	x
Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS)	x
Česká pirátská strana (ČPS)	x
Strana svobodných občanů (SSO)	x
Občané.CZ (OCZ)	x
Sdružení pro republiku – Republikánská Strana Československa (SPR-RSČ)	x
Konzervativní strana (KS)	x
STOP	x
Klíčové hnutí (KH)	x
Evropský střed (ES)	x
Česká strana národně sociální (ČSNS)	x
Národní prosperita (NP)	x
x	SNK-Evropští demokraté (SNK-ED)
x	Nezávislí demokraté (NEZDEM)
x	NEZÁVISLÍ (NEZ)
x	Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU)
x	Právo a spravedlnost (PaS)
x	Strana rovnost šancí (SRŠ)
x	Národní strana (NS)
x	Koalice pro Českou republiku (KČR)
x	Balbínova poetická strana (BPS)
x	4 Vize (4V)
x	Helax – Ostrava se baví (HOB)
x	Folklor i společnost (FiS)
x	Česká pravice (ČP)
x	České hnutí za národní jednotu (ČHNJ)

Tabulka č. 1b. Vzájemné propojení kandidátních listin ve výzkumu (volby 2002 a 2006)

Volby 2006	Volby 2002
Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)	Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)
Občanská demokratická strana (ODS)	Občanská demokratická strana (ODS)
Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)	Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)
Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL)	Koalice
Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU)	
Strana zelených (SZ)	Strana zelených (SZ)
Strana zdravého rozumu (SZR)	Strana zdravého rozumu (SZR)
Pravý blok... (PB)	Pravý blok... (PB)

Moravané (M)	Moravská demokratická strana (MDS)
Balbínova poetická strana (BPS)	Balbínova poetická strana (BPS)
Česká strana národně socialistická (ČSNS2005)	Česká strana národně sociální (ČSNS)
Humanistická strana (HS)	Humanistická aliance (HA)
Česká pravice (ČP)	Česká pravice (ČP)
SNK-Evropští demokraté (SNK-ED)	x
Nezávislí demokraté (NEZDEM)	x
Strana rovnost šancí (SRŠ)	x
Právo a spravedlnost (PaS)	x
Národní strana (NS)	x
Koalice pro Českou republiku (KČR)	x
Koruna česká (KČ)	x
4 Vize (4V)	x
NEZÁVISLÍ (NEZ)	x
Helax – Ostrava se baví (HOB)	x
Folklor i společnost (FiS)	x
Liberální reformní strana (LiRA)	x
České hnutí za národní jednotu (ČHNJ)	x
x	Sdružení nezávislých (SN)
x	Republikáni Miroslava Sládka (RMS)
x	Strana venkova – Spojené občanské síly (SV)
x	Strana za životní jistoty (SZJ)
x	Naděje (NAD)
x	Občanská demokratická aliance (ODA)
x	Volba pro budoucnost (VpB)
x	Cesta změny (CZ)
x	Akce za zrušení Senátu (AZS)
x	Republikáni (REP)
x	Národně demokratická strana (NDS)
x	Demokratická liga (DL)
x	České sociálně demokratické hnutí (ČSDH)
x	Romská občanská iniciativa (ROI)
x	Strana demokratického socialismu (SDS)
x	Nové hnutí (NH)

Volatilita v roce 2010, pokud byla počítána ze všech subjektů, dosáhla na celostátní úrovni $V = 38,40$. Tento údaj je vyšší než u všech tří modifikovaných výpočtů volatility, které snižují hodnotu volatility o cca 6–12 p.b. Na jedné straně se tím jeví zahrnutí kategorie „ostatní“ v jakýchkoliv výzkumech jako poněkud problematické, na straně druhé pokud bychom se např. zaměřili na sporné případy, lze očekávat, že se s nimi setkáme právě u nejmenších stran. Je pravděpodobné, že badatel sledující v delším vývoji více zemí nebude mít takový přístup k datům, jaký má český badatel sledující nedávné parlamentní volby ve vlastní zemi. Otázkou tedy zůstává, který z výpočtů se alespoň nejvíce blíží reálným hodnotám.

Ve všech případech byl nejbližší výpočet, který modifikuje volatilitu počítanou S. Birch. Naopak vždy nejvzdálenější hodnoty přinesl výpočet, který pomíjel „ostatní“ strany a zachovával ve jmenovateli číslo 2.

Tabulka č. 2. Volatilita podle různého počítání „ostatních“ stran

Kraj	Volatilita 2010–2006	Volatilita, když jsou „ostatní“		
		blok	jen mimo čitatele	mimo čitatele i jmenovatele
Praha	45,71	42,69	41,41	43,51
Středočeský	39,26	35,88	34,93	36,72
Jihočeský	39,07	35,51	35,03	36,66
Plzeňský	38,90	35,55	34,74	36,50
Karlovarský	40,85	35,75	35,68	37,87
Ústecký	39,68	35,10	35,08	36,91
Liberecký	44,22	40,00	39,45	41,65
Královéhradecký	41,88	38,40	37,11	39,20
Pardubický	38,65	35,34	34,29	36,00
Vysočina	36,05	33,08	32,34	33,72
Jihomoravský	34,19	31,62	31,07	32,51
Olomoucký	36,21	32,89	32,51	34,19
Zlínský	34,01	31,56	30,67	32,06
Moravskoslezský	32,95	29,73	28,93	30,29
ČR celkem	38,40	35,13	34,38	36,09

Zdroj: Vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz).

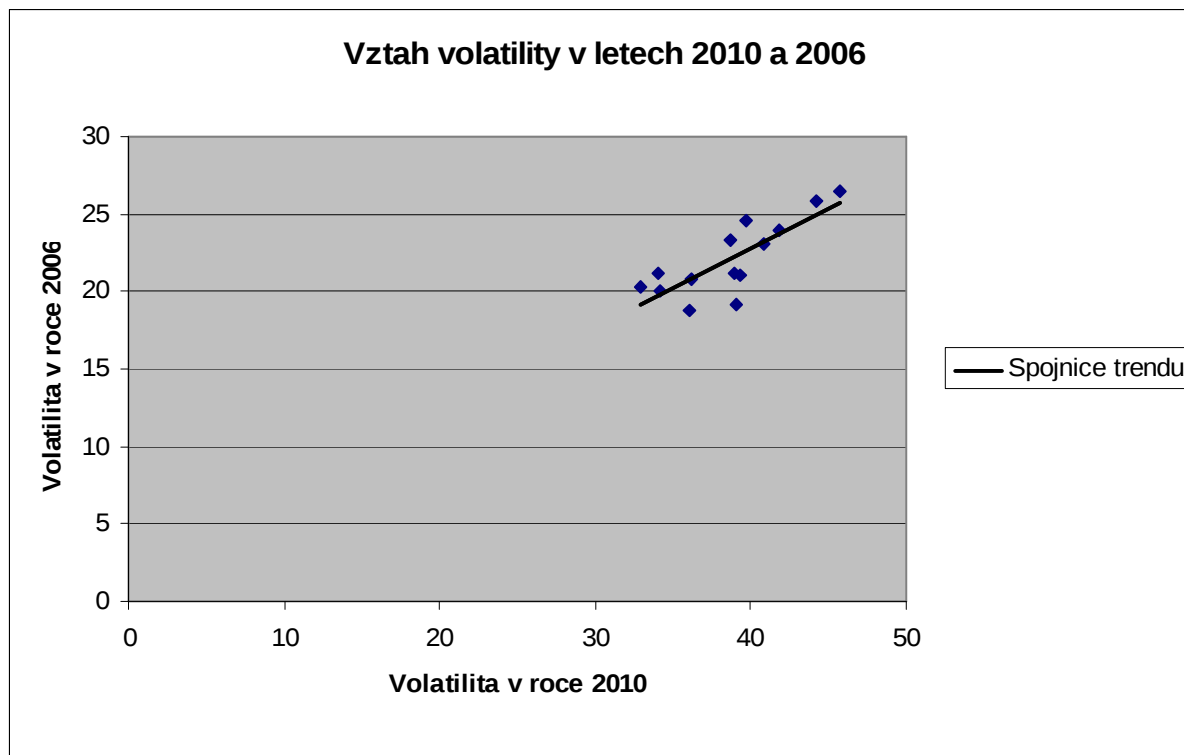
Z výpočtů se tedy nejméně vhodným jeví postup, kdy vynecháme „ostatní“ strany v čitateli, ale ponecháme je ve jmenovateli. U zbývajících postupů není snadné rozhodnout, neboť vzorek zahrnuje sice patnáct různých případů, ale ty jsou si podobné. Podíl stran, které jsou modelově zahrnuty jako „ostatní“, je relativně nízký (v rozmezí cca 3–7 %) a navíc se nesetkáváme s výrazným rozdílem v podílu „ostatních“ mezi rokem 2010 a 2006. K ověření vhodnosti modifikovaného výpočtu S. Birch by bylo potřeba zahrnout více případů, a především s různými „anomáliemi“ v podílu „ostatních“ stran.

Volatilita v roce 2010 a v roce 2006

Výpočet volatility pro volby v roce 2010 jednoznačně prokazuje destabilizaci stranického spektra v těchto volbách. Celostátně volatilita vzrostla o 78 % (16,83 p.b.), nárůst v jednotlivých krajích osciloval mezi 60 % (Zlínský kraj) a 104 % (Jihočeský kraj). Okruh krajů s nadprůměrnou volatilitou se příliš nezměnil, resp. zatímco v roce 2006 byli méně stálí voliči především na severu a východě Čech, v roce 2010 se k nim „přidali“ voliči ze zbývajících českých krajů.⁸ Zajímavé je rovněž sledovat nárůst volatility, který se dotkl především českých krajů (resp. částečně české Vysočiny), v nichž byla v roce 2006 volatilita podprůměrná. Případný podrobnější výzkum by se proto mohl zaměřit na kraje, které historicky leží jak v Čechách, tak na Moravě, a sledovat, zda se v nich podobný fenomén opakuje v závislosti na tom, zda sledovaná nižší jednotka (okres či menší teritoriální jednotka) kopíruje tuto logiku (vyšší volatilita v Čechách než na Moravě).

⁸ Pro ilustraci, hodnoty volatility v roce 2010 a 2006 vysoce korelují (hodnota Pearsonova koeficientu je 0,802).

Graf č. 1. Vztah volatility v roce 2010 a 2006

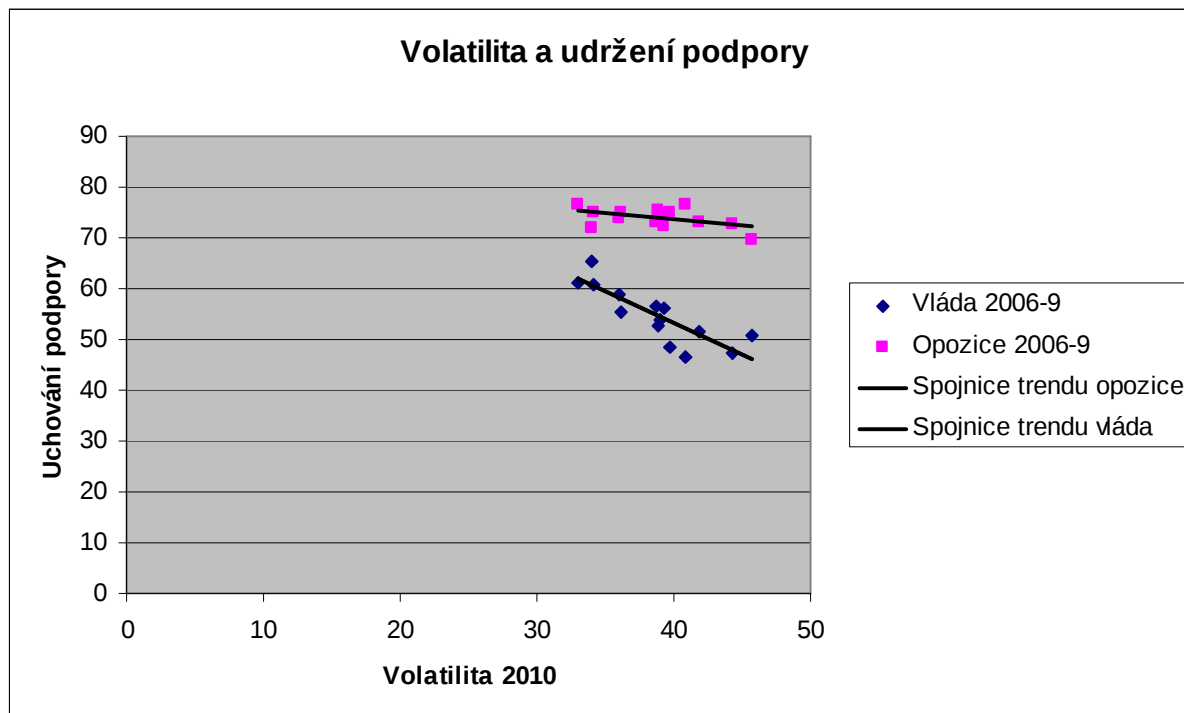
Zdroj: Vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz).

Na úkor vlády či opozice?

Při porovnání změn podpory stran, které byly v letech 2006–2009 vládními, se stranami opozičními je patrný obecně větší odklon od vládních než opozičních stran, a to jak na úrovni celostátní, tak ve všech krajích. Udržení podílu hlasů vládními stranami převážně kopíruje okruh krajů s nižší volatilitou, v případě stran opozičních již není tato vazba až tak zřetelná, ovšem nedochází k jejímu obrácení. Zde je vhodné upozornit, že ve ztrátách vládních stran jsou také větší rozdíly než v případě stran opozičních.⁹

⁹ Záporná korelace volatility a uchování podpory vládě je velmi výrazná (-0,837), v případě uchování podpory opozici je již nižší (-0,479).

Graf č. 2. Vztah volatility v roce 2010 a udržení podílů hlasů stranami vlády a opozice z let 2006–2009

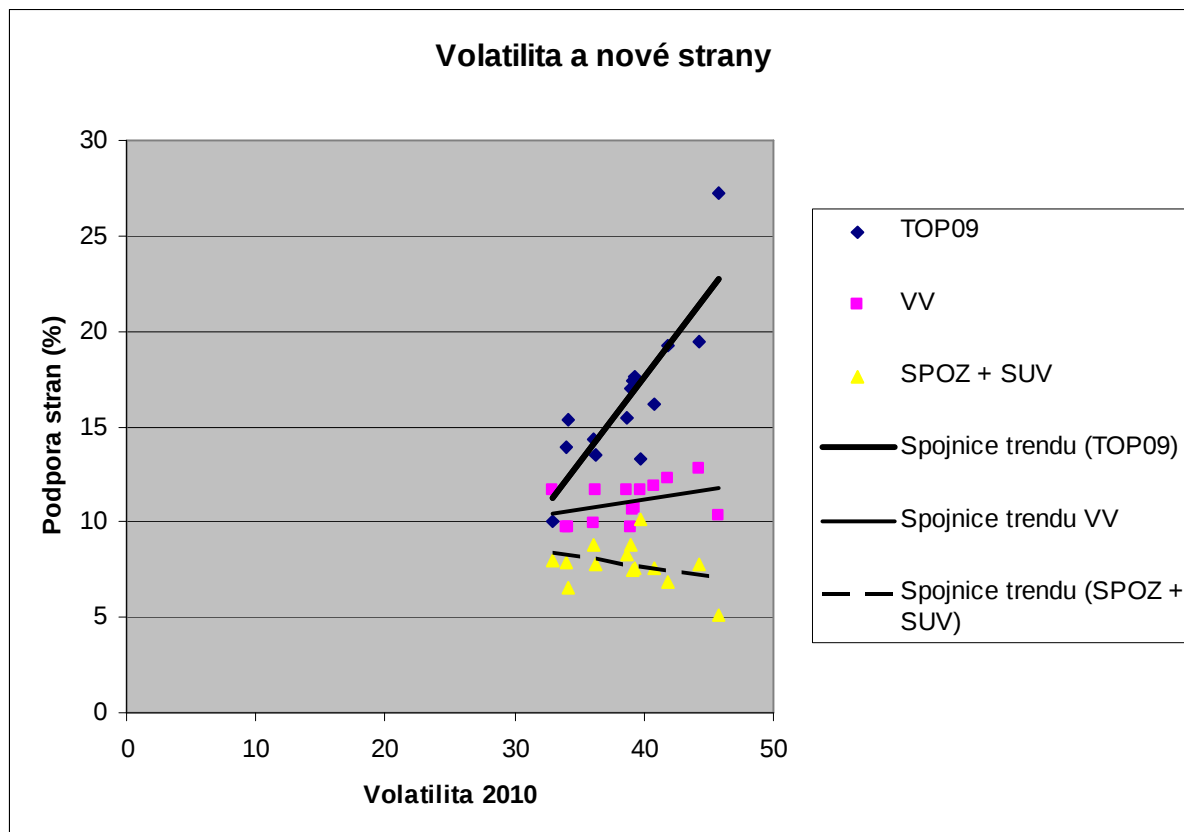
Zdroj: Vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz).

Vstupy nových stran

Až na dvě výjimky v žádném z krajů nedošlo k situaci, že by se podařil nadprůměrný, nebo naopak podprůměrný výsledek všem sledovaným novým subjektům (tj. TOP09, VV a SPOZ a SUV, které byly hodnoceny dohromady). Výjimku představují Liberecký kraj (všeobecně nadprůměrný příklon k novým subjektům) a Jihomoravský kraj (všeobecně podprůměrný). Vstup TOP09 dle očekávání nejvíce přispěl k vyšší volatilitě v jednotlivých krajích. Pokud pak v některém kraji při vysoké volatilitě byl zisk TOP09 podprůměrný, musely jej vyvažovat nadprůměrné zisky ostatních „nových“ subjektů. V případě VV je patrné specifické rozložení podpory, které kopíruje severojižní linii – v krajích u severní hranice se straně dařilo, směrem k jižní hranici její podpora klesá (a to včetně Prahy, odkud strana *de facto* vzešla – viz např. Havlík 2010: 30-31). U VV by proto bylo více než u jiných stran zajímavé sledovat, zda se tento fenomén promítá i na nižší úroveň agregace dat. Z hlediska krajské úrovně podpora dvojice

menších stran SPOZ a SUV nekopíruje nějakou teritoriálně podmíněnou logiku a rovněž by se muselo sestoupit minimálně na úroveň okresů, aby mohla být nějaká logika hledána.¹⁰

Graf č. 3. Vztah volatility v roce 2010 a vstupu nových subjektů

Zdroj: Vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz).

Závěr

Měřeno pomocí volatility znamenaly volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2010 oproti volbám v roce 2006 skutečně výrazný zásah do stranického systému země.¹¹ Volatilita se významně zvýšila, přičemž tato změna je patrná ve všech krajích země. Zdrojem změny byla především změna voličského chování v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

¹⁰ Opět pro ilustraci, v našem malém souboru byla výrazná korelace mezi volatilitou a podporou TOP09 (0,842), nižší pro vztah volatility a podpory VV (0,396), a dokonce záporná pro volatilitu a vzestup podpory dvou menších stran (-0,334).

¹¹ Platí to i ve srovnání s předcházejícím vývojem, neboť za volby 2002 (k volbám 1998) a 1998 (k volbám 1996) byla volatilita dokonce pod $V = 20$ (vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu – www.volby.cz).

byla volatilita nižší. České kraje (resp. většina z nich) do jisté míry úlohu více volatilních regionů sehrály i v roce 2006, rok 2010 tuto jejich roli prohloubil a ještě jasněji odlišil západní a východní část země.

Zdroje změny (ať již je přičteme nespokojenosti s dosavadní politikou a stranami, nadšení pro programy nových stran či jinému faktoru) souvisejí spíše s odklonem voličů od stran, které po volbách v roce 2006 představovaly pravicový blok ve Sněmovně. Jejich propad byl výraznější než u stran opozičního levicového bloku a svým teritoriálním rozložením více souhlasí s naměřenou volatilitou. Pokud se na změny podíváme úhlem pohledu nových stran (nebo alespoň stran, které oproti volbám v roce 2006 výrazně posílily), zisky TOP09 nejvíce přispívají k vyšší volatilitě, ostatní strany, jež ve volbách výrazně posílily, jsou již s hodnotami volatility propojeny volněji.

Mimo vlastní téma výzkumu byly rovněž sledovány adaptace výpočtu volatility pro případ existence kategorie „ostatních“ stran ve sledovaném souboru. Z navržených výpočtů se jako nejméně vhodný jeví postup, kdy jsou bez úprav hodnoty ve jmenovateli vynechány všechny „ostatní“ strany. Vynechání „ostatních“ stran jak v čitateli, tak ve jmenovateli dávalo výsledky nejbližší realitě, a zaslouží si tak další testování jako možná alternativa k nejtýpčtějšmu postupu, jímž je počítání „ostatních“ stran jako jednoho subjektu.

Použité prameny a literatura

- Balík, S. (2010): Neuskutečněné předčasné volby 2009, in: S. Balík a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny 2010*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 39-68.
- Bartolini, S. – Mair, P. (1990): *Identity, Competition and Electoral Availability*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Birch, S. (2003): *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*, Basingstoke – New York, Palgrave Macmillan.
- Havlík, V. (2010): Politické strany a jejich systém v letech 2006–2010, in: S. Balík a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny 2010*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 11-38.
- Matušková, A. (2010): Volební kampaně, in: S. Balík a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny 2010*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 97-115.
- Novák, M. – Lebeda, T. (2004): *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*, Dobrá Voda u Pelhřimova, Aleš Čeněk.
- Pink, M. (2010): Volební geografie, in: S. Balík a kol.: *Volby do Poslanecké sněmovny 2010*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 209-234.
- Pšeja, P. (2005): *Stranický systém České republiky*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Šedo, J. (2007): *Volební systémy postkomunistických zemí*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Volební server České statistického úřadu*, on-line zdroj <<http://www.volby.cz>>. [cit. 01. 09. 2011]

Příloha: Tabulky s hodnotami, jež byly zdrojem pro uváděné grafy dokumentující spojnici trendu

Tabulka č. 3. Volatilita v roce 2010 a 2006

Kraj	Volatilita 2010	Volatilita 2006	Zvýšení volatility (%)
Praha	45,71	26,53	72,30
Středočeský	39,26	21,04	86,60
Jihočeský	39,07	19,13	104,23
Plzeňský	38,90	21,14	84,01
Karlovarský	40,85	23,04	77,30
Ústecký	39,68	24,52	61,83
Liberecký	44,22	25,86	71,00
Královéhradecký	41,88	23,89	75,30
Pardubický	38,65	23,36	65,45
Vysočina	36,05	18,76	91,86
Jihomoravský	34,19	20,07	70,35
Olomoucký	36,21	20,82	73,92
Zlínský	34,01	21,20	60,42
Moravskoslezský	32,95	20,33	62,08
ČR celkem	38,40	21,57	78,03

Pozn.: Červeně vyznačeny nadprůměrné hodnoty volatility.

Zdroj: Vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz).

Tabulka č. 4. Volatilita v roce 2010 a uchování podpory vládních a opozičních stran v letech 2006–2009

Kraj	Volatilita 2010	Udržení podpory stran vlády 2006–2009 (%)	Udržení podpory stran opozice 2006–2009 (%)
Praha	45,71	50,91	69,53
Středočeský	39,26	56,29	72,27
Jihočeský	39,07	53,77	74,75
Plzeňský	38,90	52,67	75,51
Karlovarský	40,85	46,63	76,47
Ústecký	39,68	48,54	74,88
Liberecký	44,22	47,22	72,80
Královéhradecký	41,88	51,71	73,27
Pardubický	38,65	56,39	73,16
Vysočina	36,05	58,82	73,69
Jihomoravský	34,19	60,80	74,97
Olomoucký	36,21	55,42	75,11
Zlínský	34,01	65,41	71,82
Moravskoslezský	32,95	61,20	76,61
ČR celkem	38,40	55,32	73,92

Pozn.: Červeně vyznačeny nadprůměrné hodnoty volatility a uchování voličské podpory.

Zdroj: Vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz).

Tabulka č. 5. Volatilita v roce 2010 a vstup nových subjektů

Kraj	Volatilita 2010	Vstup TOP09 (%)	Vstup VV (%)	V(ze)stup SPOZ a SUV (%)
Praha	45,71	27,28	10,32	5,09
Středočeský	39,26	17,59	10,73	7,56
Jihočeský	39,07	17,39	10,67	7,45
Plzeňský	38,90	16,98	9,77	8,80
Karlovarský	40,85	16,21	11,83	7,56

Ústecký	39,68	13,27	11,64	10,14
Liberecký	44,22	19,44	12,80	7,76
Královéhradecký	41,88	19,25	12,26	6,89
Pardubický	38,65	15,46	11,63	8,25
Vysočina	36,05	14,35	9,91	8,82
Jihomoravský	34,19	15,31	9,76	6,55
Olomoucký	36,21	13,52	11,63	7,74
Zlínský	34,01	13,94	9,72	7,90
Moravskoslezský	32,95	10,00	11,70	8,02
ČR celkem	38,40	16,71	10,88	7,54

Pozn.: Červeně vyznačeny nadprůměrné hodnoty volatility a voličské podpory.

Zdroj: Vlastní výpočet na základě dat serveru Českého statistického úřadu (www.volby.cz).